

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY

A tábornok és a hübrisz

Hübrisz és redaktor

HÁROM GYÖRGY: PETE, PÁLFFY, SZÁRAZ

A LEGENDÁS REDAKTOR

Azt kérdezi a redaktor, amúgy jó barát, hogy mi jut eszembe a legendás szerkesztő elődről, mi az első, valami kép vagy mondat vagy valami, ha egyáltalán ismertem. Az jut eszembe, felelem a telefont a vállammal a fülemre szorítva, az jut eszembe, hogy ebben a lakásban, ahol most is vagyok, miközben te meg Szombathelyről vagy Egyházashetyéről vagy honnan hívsz, az jut eszembe, hogy ebben a lakásban, ami apám és édesanyám, vagyis a szüleim lakása volt, itt apám és az említett redaktor biztosan megittak ketten egy fürdőkádnyi pálinkát. Először szilvapálinkát akartam írni, de aztán rájöttem, hogy az már stilizálás, szépelgés, íróskodás volna, mindegy volt az, hogy milyen, fekete címkes cseresznye (ha mond ez még valakinek valamit), kecskeméti füttyülős barack, kóser vagy szatmári szilva, jobban mondva dehogy mindegy, mert azért a legjobb volt mégis a saját szilágysági szilvánk, amit anyám nővére küldött rendszeresen a hepehupás vén Partiumból, amit jó ideje Erdélynek mondunk, és legjobb volt persze a vasi (mondhatjuk örvidékinek is) cefréből főzött vegyes is, ami a legendás bajuszú legendás redaktor legendás fekete aktatáskájából kerül olykor elő. Ez jut elsőre eszembe.

Meg az, hogy egyszer elautóztam vele Érdre. Hogy kihez tartott éppen, azt nem tudom, csak azt tudom, hogy az 1970-es évek végét írták a kalendáriumok, apám nem volt itthon, amikor (és szokás szerint) váratlanul becsöngetett, és azokkal az örökké álmosnak tűnő, fáradt és szelíd és szelíden borongós szemekkel úgy meredt rám, mint aki gyilkolni vagy öngyilkolni készül. Bejött, azt mondta, hogy egyenesen a pályaudvarról jön, leült ugyanoda, abba a fotelba, ahová akkor is ülni szokott, amikor apámat itthon találta, elővett valami kéziratot ama legendás táskából, felolvasott valamit, megkérdezte, hogy mit szólok hozzá, megkérdezte, hogy kérek-e én is pálinkát, nem zavarta, hogy nem kérek, meg-meghúzta az üveget, lapozgatott, ölében táska, dossziék, kéziratlapok, üveg, aztán, ki tudja, miért, elmentünk együtt Érdre. Amíg a kocsiban ült, táskáját végig az ölében tartotta, szinte ölelte magához, és az autótól alatt egyetlen kortyot sem ivott.

Az is eszembe jut, hogy akkoriban még régész akartam lenni, és amikor nem csavartam, akkor bizonyára felvételre készülhettem itt a népek nagy országútjának végállomásán és a dunai limesen, hun temetkezési üstök és griffes-indás meg palmetás lemezek, szarmata és gepida fibulák meg kettős-honfoglalás és avar gyűrűk közt, és valahogy a kocsiban erre terelődött a szó, arra a témára, nevezetesen a népvándorlásra és annak korára, ami miatt magam is archeológus szerettem volna lenni, és legnagyobb megrökönyödésemre a legendás redaktor mindent tudott bezdédi tarsoly-

ról, gyulafehérvári indás faragásokról, a Szent István-kard viking motívumairól, megkockáztatom, lelkes és beképzelt önmagamnál sokkal, de igazán sokkal többet.

Amikor apám három-négy évre kibérelte a folyóirat ötödét, hogy azt aztán hónapról hónapra egy remek ember, egy magyar hazafi, egy gerinces, okos és művelt katonatiszt életének (valamint felmenői életének és korának) részletes bemutatásával töltsse meg, akkor a redaktor egyre sűrűbben mutatkozott nálunk. A remek katonát, akit apám a hőseül választott, Oesterreicher Györgynek hívták. Altábornagy, honvédelmi miniszter helyettes, a magyar néphadsereg főfelügyelője. Igen, ő az. Pálffy György. A hírhedt és rettegett Katonapolitikai Osztály tábornoka.

Apám könyvet írt róla, pontosabban belekezdett egy tanulmányba, ami az évek során hömpölygő korrajzzá duzzadt. A részleteket, vagyis hogy miért éppen az Életünk vállalkozott a közlésre, nem tudom. Közrejátszhatott benne az is, hogy akkor már évek óta nem a jóbarát Ilia Mihály volt a Tiszatáj főszerkesztője. Egy biztos, *A tábornok* című tanulmány első része 1981 márciusában jelent meg, nyolc-tíz hónappal azután, hogy 1980 nyarán az Életünk lehozta azt az apámmal készült interjút (*A leghosszabb híd*), melyben az *Ítéletidő* című drámája kapcsán számára nagyon fontos és súlyos ügyekről nyilatkozott. Román–magyar viszonyról, nemzeti bűnökről és erényekről, vérengzésekről és nemzeti önvizsgálatról, egyéni sorsról és felelősségről, egészséges nemzetről és dühös nacionalizmusról. Feltételezem, hogy ennek az interjúnak a leadásakor-megjelenésekor egyezhettek meg abban, hogy az Életünkbe írja a tervezett tanulmányt. Amiről szerintem gyanította, hogy nagy lesz, de azt nem, hogy több éven át írja.

Moldova azt írja valahol, hogy apám előle csaklizta el a „sztorit”. Hogy Kardos György, a Magvető hajdani legendás igazgatója, az „ávós Kardos” őt akarta megbízni a feladattal, csak apám elkunyorálta. Nem hiszem ezt a változatot. Azért sem, mert apám nem volt kunyorálás. Kardost tisztelte, amiért tisztelni lehetett, mert lehetett, mert férfi volt, voltak elképzelései a világról, és persze áldozat is volt meg kegyetlen, vonalas szörnyeteg is, szóval apám tisztelte Kardost, amiért tisztelhető volt, de sosem nézett fel rá, és sosem voltak barátok. Nekem az a valószínűbb, hogy Moldova kunyorált Kardosnál hiába. De, természetesen, ezt sem állíthatom, csak talán hihetőbb. Végül, és ez a legfontosabb, apámat Pálffy Kata, a kivégzett tábornok özvegye kérte fel férje életének megírására. És ez nem csak azért biztos, mert Kata többször is járt nálunk, hanem azért is, mert megvan a levelezésük.

Apámnak talán jobb lett volna, ha Moldova írja meg *A tábornok*-ot. Persze, a maga tábornokát. De veszített volna is. Ugyanis miközben Pálffy ellentmondásos alakját próbálta megérteni, apám egy sor, a saját sorsát érintő kérdésre is választ talált. Pálffy összetett jellem volt. Nem Marosán György vagy Biszku Béla vagy Péter Gábor féle született gyilkos és gazember. (Ha ugyan van olyan.) Pálffy képzett katona volt, nyelveket beszélő, művelt, tiszta, okos, erkölcsös ember. Jó latinista, költészetben jártos. Tömören: nagyon jó „anyag”. Az a katona, amelyik minden rendszerben – legyen az k. u. k. vagy Horthy vagy Rákosi világ – ritka, mint a fehér holló. Az elhivatott, okos, a drillel nem szimpatizáló, gondolkodó ember. Aki a zsidó származású felesége miatt, meg a németellenessége miatt, hátat fordít a katonai pályának is. Aztán elérkezik az 1945 utáni kurta és dicstelen időszak. A hírhedt Katonapolitikai Osztály vezetője lesz, Rákosi, Gerő, Farkas Mihály munkatársa, emberek kínzatója és gyilkosa. Míg őt is el nem éri a nyomorult vég: a koholt per és az akasztás 1949-ben.

A tábornok című könyv 1984-ben jelent meg a Magvetőnél, előszavában apám így ír: „1980-ban kezdtem a munkát, és kezdettől engedtem az anyag csábításának: az életrajz korrajzzá terebélyesedett. Meggyőződésem, hogy hősöm sorsa csakis a korba, a változó világba ágyazottan válik érthetővé az önhibájukon kívül amnéziás múlttudatú nemzedékek számára. Három és fél év telt el a kezdet óta, s a munkában még csak az 1933-as esztendőnél – de az 1335. kéziratoldalon – tartok. Ez a kis kötet amolyan előlegféle.”

Apám a folyóiratközlést annál a bizonyos 1335. oldalnál abbahagyta, később pedig a teljes anyag könyvformátumban történő megjelentetésétől is elzárkózott. Halálos beteg volt már, amikor egyszer egy beszélgetős éjszakán rákérdeztem, hogy vajon a Pálffy-könyvet miért nem fejezte be. Azt felelte, hogy elment tőle a kedve. Pálffyt megszerette. Egyértelmű, hogy az élete nagyobb hányadában erős, kemény, jellemes férfi volt. Mégsem úszta meg tisztán. Nem úszhatta meg. A történelemmel szemben nem volt esélye. Belekeveredett abba, amibe ha belekeveredik az ember, akkor bármennyire jót akar is, bármennyire igyekszik is, már nem önmaga. És ezen nem segít semmiféle korrajz. Hiába tárjuk fel a hősünk múltját, hiába az egész családét, akár kétszáz évre visszamenőleg. Nem segít. Talán magyaráz, de nem ad felmentést. Van egy határ, amit nem lehet átlépni. Pálffy átlépte. Apám azt is mondta azon az éjszakán, hogy ha neki jutott volna a hőse sorsa, talán ő is, ahogy más is átlépte volna. Úgy érzem, apám akkor a hübriszről beszélt. Trója elesik ugyan, Agamemnon tíz év után győztesen tér meg a háborúból, a görög dráma kara mégsem csak a Priamosz-ház végzetéről, hanem már az Arteusz-ház jövendő vesztéről énekel. Iphigenia, Klütaimésztra, Élektra és Oresztész története ismétlődik. Az átok sújtotta Arteusz-család ősi bűne Tantalosz bűne, ami talán a kereszténység eredendő bűnével is azonosítható. Ember, nem úszhatod meg. Pálffy sem úszta meg.

Az a „kis kötet”, ami a Magvetőnél megjelent, 475 oldalas. És az csak töredéke a nagyobb töredéknek. El kell ismerni, apám mindent elkövetett, hogy feltárja az okok és okozatok rejtett és szövevényes hálóját. Megdöbbenőnek mégsem azt találok, nem az alaposság, a munkabírása vagy a következetes igazságkeresése nyugozott le. Az is, de most valami másra gondolok. Öt-hat-hét évvel ezelőtt, amikor a saját regényemen, az *Apám darabokban* című könyvön dolgoztam, sok feljegyzést, családi és hivatalos iratot átböngésztem. Megtaláltam akkor egy kamaszkori feljegyzését. Megdöbben, hogy tizenhét évesen előre látja a sorsát. 1948. április 22-én írja: „Könnyen ítélek az, aki nem hatol a dolgok mélyére. Ha a bíró ismerné a vádlott életét, lelkivilágát, akkor a legelvetemültebb tömeggyilkost sem tudná halálra ítélni. Ha a pártemberek behatóan tanulmányoznák a politika és pártharcok történetét, a pártvezér rövidesen egyedül találná magát. Legjobb annak, aki tudatlan. Az gátlások nélkül mond ítéletet, mert valójában érzelmeit nyilvánítja ki. A tudós csak hosszas fontolgtatás után mer véleményt nyilvánítani, de még akkor is nyitva hagyja a hátsó kisajtót.”

Ha apám nem hal meg 1987-ben, ötvenhét évesen, akkor valamikor később talán drámát ír Pálffyról. De az is lehet, hogy megegyeznek ő és a legendás redaktor, és más viszonyok közt, élve a rálátás megnyíló lehetőségeivel, folytatja a végtelen történetet az 1336. oldaltól.